

TARTU ÜLIKOOL
Sotsiaalteaduste valdkond
Ühiskonnateaduste instituut
Infoühiskond ja sotsiaalne heaolu
Sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika eriala

Kerttu Kuku

Tärgav täiskasvanuiga tudengite perspektiivis

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Dagmar Kutsar, Phd

Tartu 2024

Sisukord

SISSEJUHATUS.....	3
1. ÜLEVAADE KIRJANDUSEST JA PROBLEEMISEADE.....	5
1.1. Kes on täiskasvanu?.....	5
1.2. Tärkav täiskasvanuiga kui siirdeaeg.....	6
1.3 Liminaalsus.....	10
1.4 Noor täiskasvanu ülikoolis.....	11
1.5. Probleemiseade.....	12
2. METOODIKA.....	14
2.1 Uurimisviisi valik ja andmekogumismeetod.....	14
2.2 Uurimuses osalejad.....	14
2.3 Ülevaade uurimuse käigust ja uurimuse eetilised aspektid.....	15
2.4 Analüüsimetod.....	15
3. TULEMUSED.....	17
3.1.1. Täiskasvanuea kriteerium - vanus.....	17
3.1.2 Küpsuse näitaja – vastutusevõtt ja tunnetatud iseseisvus.....	19
3.2 Sisenemine liminaalsusse: Kuidas noortest täiskasvanutest tudengid hindavad ja kirjeldavad enda elu võrdluses mittetudengist noore täiskasvanuga?.....	21
3.2.1 Enda määratlemine.....	21
3.2.2 Võrdlus endaga ülikooli alguses ja praegu.....	22
3.2.3 Võrdlus mittetudengist eakaaslastega.....	23
3.3 Elu liminaalsuses: Kuidas tärkavas täiskasvanueas olevad tudengid enda elu hetkel kirjeldavad?.....	26
3.3.1 Positiivsed aspektid elus üliõpilasena.....	26
3.3.2 Negatiivsed aspektid elus üliõpilasena.....	27
3.4. Liminaalsusest väljumine: Elu viie aasta pärast.....	29
ARUTLEV KOKKUVÕTE.....	32
KASUTATUD ALLIKAD.....	37
Lisa 1.....	42
Intervjuukava.....	42

SISSEJUHATUS

Alates 20. sajandi teisest poolest on eeldatavad täiskasvanu elu juurde kuuluvad sündmused - iseseisvalt elamine, abiellumine, laste saamine - lükkunud oluliselt hilisemaks inimese elukaarel. Sotsiaalsed markerid, mis varasemalt toimusid kahekümnendate eluaastate alguses, on lükkunud kahekümnendate lõppu ja kolmekümnendate algusesse (Arnett, 2000; 2024) . Demograafiliste muutuste tõttu on tänapäeval ajavahemik teismee lõpust kuni kahekümnendate lõpuni noorele täiskasvanule kujunenud perioodiks, kus ennast avastada ja proovida erinevaid võimalusi hariduses, lähisuhetes ja töös (Arnett, 2000). Sellele perioodile andis USA psühholoog Jeffrey Jensen Arnett uue nimetuse “emerging adulthood” ehk tärkav täiskasvanuiga (Arnett, 2000).

Noore täiskasvanu elu üliõpilasena on hektiline ja paljunõudev. Üldhariduskooli lõpetades algab sageli noore tee iseseisva elu suunas n-õ “täiskasvanute maailma”. Kui seaduses on ülikoolis käiv noor juba mõned aastat täiskasvanu, ei pruugi indiviidi tunnetus sellega ühtida, mis võib tekitada noores inimeses segadust, ärevust ja üksildust. Seejuures võib kõrghariduse omandamine uues õppestruktuuris, suurema töömahu ja iseseisva vastutusega tekitada veelgi juurde vaimseid pingeid.

Varasemalt ei ole minu teada uuritud, kuidas kirjeldavad tärkavas täiskasvanueas olevad tudengid enda eluolu ja isiklikku käsitust täiskasvanu olemisest Eesti kontekstis.

Minu uurimuse eesmärk on analüüsida tudengite enda käsitusi täiskasvanuks olemisest ja enda heaolust ning kirjeldusi eluolust noore täiskasvanuna ülikoolis.

Püstitasin järgnevad uurimisküsimused:

- Kes on tudengite tõlgenduses täiskasvanud?
- Kuidas noortest täiskasvanutest tudengid hindavad ja kirjeldavad enda elu võrdluses mittetudengist noore täiskasvanuga?

- Kuidas tärkavas täiskasvanueas olevad tudengid enda elu hetkel kirjeldavad?

Töö põhineb viiel poolstruktureeritud intervjuul 2. aasta üliõpilastega, mis toimusid aprill-mai 2024. Esimeses peatükis on kirjanduse põhjal ülevaade täiskasvanu olemise käsitlest, tärkavast täiskasvanueast ja liminaalsusest. Seejärel tutvustan töös kasutatud analüüsimeetodit ja uurimuses osalejaid. Seejärel on tulemuste analüüs ja arutlev kokkuvõte.

1. ÜLEVAADE KIRJANDUSEST JA PROBLEEMISEADE

1.1. Kes on täiskasvanu?

Eesti Keele Instituudi ühendsõnastiku määratluse kohaselt on täiskasvanu täisikka jõudnud inimene (Sõnaveeb, 2024). Britannica veebientsüklopeedia kirjeldab täiskasvanuperioodi kui aega, kus inimene on saavutanud enda elukaarel füüsilise ja intellektuaalse küpsuse (Britannica, 2024). Täiskasvanuperiood on inimese elukaarel kõige pikem aeg, käesoleval kümnendil arvestatakse 75% maailma rahvastikust vanuse põhjal täiskasvanute ja eakate hulka (The World Bank, 2022). Erinevad tähenduslikud sündmused, näitajad ja protsessid, mis tähistavad inimesele endale kui ka ühiskonnale indiviidi täiskasvanuks saamist, saab jaotada bioloogilisteks, sotsiaalseteks, õiguslikeks ja psühholoogilisteks markeriteks (Settersen jt, 2015). Bioloogilised ja õiguslikud kriteeriumid on neist neljast konkreetsete näitajatega, sotsiaalsed ja psühholoogilised on olnud ajas kõige muutuvamad ja laiemalt mõistetavad (Settersen jt, 2015).

Bioloogilised täiskasvanuks saamise markerid on füüsilise keha muutused, mis algavad puberteedieast (Settersen jt, 2015). Seaduses defineeritud vanus ehk täisealisus ja teovõime on juriidiliselt täiskasvanuks saamise näitaja. Juriidiliselt on inimene täiskasvanu, kui ta on jõudnud kindlasse vanusesse, millest alates kehtivad talle vastavad seadused ja kohustused kuni elu lõpuni (Cornell Law School, 2021). Suuremas osas maailmas varieerub seaduslikult täisealiseks saamise vanus 18. kuni 22. eluaasta vahel (World Population Review, 2024). Eestis on tsiviilseadustiku paragrahvi §9 põhjal seaduslikult täisealine inimene alates 18-aastaseks saamisest, millest alates on ta ka täielikult teovõimeline, kui vaimse või füüsilise tervise pärast ei ole vaja teovõimet piirata (Tsiviilseadustik, 2024).

Psühholoogilised täiskasvanuks saamise markerid on indiviidi isiklik tunnetus täiskasvanustaatusest ning selleni jõudmisest (Settersen jt, 2015). Psühholoogiliselt täiskasvanuks saamine on subjektiivsem ja pikem protsess, kuna hõlmab käitumis- ja mõttemustreid, mis kujunevad aastatega, ei ole konkreetsete ajapiiridega ning on tugevalt

mõjutatud indiviidi ümbritsevast väärtus- ja kultuuriruumist (Settersen jt, 2015; Nelson & Luster, 2015).

Sotsiaalsed markerid on traditsioonilised sündmused, mis on ühiskonnas ja kultuuriliselt kujunenud küpse täiskasvanu näitajateks (Settersen jt, 2015). Lähiajaloo on Lääne ühiskonnas täiskasvanuks saamise ja sotsiaalse küpsuse näitajatena peetud põhilisemalt pikaajalise romantiliste suhete loomist, abiellumist, iseseisvalt kodu soetamist ning lapsevanemaks saamist (Settersen jt, 2015). Alates 20. sajandi teisest poolest on täheldatud just eelmainitud sündmuste märkimisväärselt hilisemat toimumist inimese elukaarel nii naistel kui ka meestel (Settersen jt, 2015; Nugin, 2010).

Sotsiaalsed markerid ja sündmused, mida on ühiskonnas traditsiooniliselt seostatud küpse täiskasvanueluga ning viiskümmend aastat tagasi jõudsid inimesed varajastes kahekümnendates, on lükkunud elanikkonnas valdavalt kahekümnendate lõppu ja kolmekümnendate algusesse (Arnett, 2004; 2015; 2024; Nugin, 2010).

Kui 1960ndatel oli USA-s naise esmaabiellumise mediaanvanus 20,3 ja meestel 22,8 eluaastat, siis 2022. aastaks oli see mõlemal sool tõusnud kaheksa aasta võrra (U.S Bureau of the Census, 2022). Eestis on abiellumine teinud sarnase tõusu. Statistikaameti andmete kohaselt oli 1970. aastal naiste keskmine vanus abiellumisel 23,5 eluaastat, meestel 25,6, mis 2022. aastaks oli sarnaselt Ameerika Ühendriikidega liikunud nii meestel kui ka naistel peaaegu 8 aastat hilisemaks (Statistikaamet, 2023a). Esmaabiellumise vanuse tõusu on täheldatud ka teistes maailma riikides (Ospina ja Roser, 2020). Sarnane vanuse tõus on toimunud ka laste saamisega. 1970. aastal oli keskmiselt naine 24-aastane esimese lapse sünnitamisel, viiskümmend aastat hiljem on keskmiselt esimest korda emaks saav naine 29-aastane (Statistikaamet, 2023b).

1.2. Tärkav täiskasvanuiga kui siirdeae

Kuna täiskasvanuperiood on inimese elukaarel kõige pikem ning individ muutub selle jooksul märkimisväärselt, siis on elukaarel täiskasvanuperiood jaotatud eri etappideks. Etappide kestust

ja neid iseloomustavaid sündmusi on sotsiaalteadustes käsitletud eri teoreetiliste lähenemiste kaudu. Üks tuntumaid on Erik Eriksoni psühhosotsiaalse arengu teooria, mille keskmes on sotsiaalsete tegurite mõju inimese arengule. Eriksoni (1968) käsitluse kohaselt on inimese elukaarel kaheksa arenguetappi ning igas etapis on arenguülesanded, mille edukas täitmine on aluseks edukaks toimetulekuks järgmises arenguetapis. Noore täiskasvanu periood on Eriksoni kohasel vanuses 18-40 eluaastat ning selle perioodi keskne eluülesanne on pikaajaliste lähedaste ja intiimsete suhete loomine ning hoidmine. Eluülesannete täitmine võib väljenduda arengukriisidena (Erikson, 1968).

Eriksoni teooriast inspireerituna arendas Ameerika psühholoog Daniel Levinson oma käsitluse eluetappide teooriast. Noore täiskasvanuea jaotas ta kaheks perioodiks: varajane täiskasvanuikka üleminek (vanuses 17-22) ja täiskasvanueluga kohanemise periood, mis jääb 22. ja 28. eluaasta vahele (Levinson, 1978). Esimesel perioodil toimuvad Levinsoni sõnul esimesed suured muutused noorel iseseisva elu suunas - kodust välja kolimine, järgmise haridustee valimine ja esimesed ametlikud töökogemused (Levinson, 1978). Teises etapis tehakse esimesed püsivamad otsused hariduse ja tööga seoses ning pikaajaliste intiimsete suhete loomine (Levinson, 1978).

USA psühholoog Jeffrey Jensen Arnett kirjeldas teismee lõpust kuni hiliste kahekümnendateni kestvat arenguperioodi mõistega "*emerging adulthood*" (Arnett, 2000). Eesti keeles ei ole see veel kuigi levinud mõiste, kuid mõnes eestikeelses allikas on see tõlgitud sõna-sõnalt kui "tärkav täiskasvanuiga" (Novaator, 2013; Taru, 2015). Levinsoni käsitlusest lähtudes vastab see varajasele täiskasvanueale (Levinson, 1978).

Tärkav täiskasvanuiga on periood, mis on põhiliselt välja kujunenud 20. sajandi teises pooles alanud ühiskonnas toimuvate demograafilise muutuste tulemusel (Arnett, 2000; 2015). Suurem osa eri elusündmustest, mida on traditsiooniliselt ühiskonnas nähtud täiskasvanuks saamise standarditeks, on lükkunud valdavalt kahekümnendates eluaastates olevatel noortel täiskasvanutel edasi nii hariduses, töös kui ka isikliku pere loomisel (Arnett, 2000; 2015; 2024). Arneti sõnul algab tärkav täiskasvanuiga sealt, kust noor on saanud seaduslikult täiskasvanuks ja on lõpetanud üldhariduskooli, kuid veel ei pühendu pikemaajalistele kohustustele, mida ühiskonnas täiskasvanutelt eeldatakse ja on alles avastamas ja proovimas n-ö "täiskasvanu

olemist” (Arnett, 2000; 2015). Arnett (2000; 2024) on määranud täiskasvanuea vanusevahemiku 18-29 eluaastat, kuna paralleelselt seaduslikult täiskasvanuks saamisega toimub sageli üldhariduskooli lõpetamine ja uue elufaasi algus ning statistiliselt on kahekümnendate lõpu ja kolmekümnendate lõpu aastad need, kus inimesel on olemas stabiilne töökoht, püsivamad romantilised suhted ja sünnib esimene laps.

On täheldatud, et 21. sajandil pööravad täiskasvanuperioodis olevad noored eelnevate põlvkondadega võrreldes rohkem tähelepanu pikemaajaliselt täiskasvanuks kasvamisele (Mitchel & Syed, 2015; Walczak, 2023). Vanuses 18-29 olevad noored näevad tõenäolisemalt täiskasvanuks saamise markeritena prioriteetsematena majanduslikku iseseisvust ja vaimset küpsust kui kooli lõpetamist, abiellumist ja laste saamist (Walczak, 2023; Wright & Stumm, 2024).

Arnett (2000; 2014; 2024) kirjeldab viit spetsiifilist omadust, mis eristavad täiskasvanuiga teistest inimese eluetappidest: (1) identiteedi avastamine; (2) eluline ebastabiilsus; (3) enesekesksus; (4) vahepealne olemise tunne (ingl k. *feeling-in-between*) ja (5) optimism ja lootusrikkus. Järgnevalt tuleb igast viiest omadusest ka ülevaade.

Enesekesksus ja identiteedi avastamine

Arneti sõnul on tärkav täiskasvanuiga inimesele sobivaim periood, et igapäevategevustes ja otsustes lähtuda enda huvidest ja soovidest (Arnett, 2015; 2024). Tärkava täiskasvanuea vanuseperiood 18-29 võimaldab iseseisvust, mis ei olnud teismeeas ja lapsena elades võimalik, samaaegselt on ka vabadust proovida ja katsetada eri valdkondades, mis hilisemas täiskasvanueas on pikaajaliste kohustuste pärast keeruline (Arnett, 2015). Noorele on tärkava täiskasvanu aeg soodne periood, et eelkõige õppida ennast tundma eri elusituatsioonides ja arendada oma tugevusi ja nõrkusi (Arnett, 2015; 2024).

Eluline ebastabiilsus koos optimismi ja lootusrikkusega

Täiskasvanuea periood on Arneti sõnul aeg, kus noorel on parim võimalus avastada iseseisvalt erinevaid võimalusi nii hariduses kui ka tööelus ning areneda inimesena komplekssemates suhtedünaamikates nii sõbrana kui ka romantilise partnerina (Arnett, 2015; 2024). Noor täiskasvanu on huvitavas, kuid ka ebastabiilses olekus enda elus, kuna ta on jõudnud seaduslikult täiskasvanuikka ja võrreldes eelnevate eluetappidega elab iseseisvamat elu, kuid ta ei ole veel teinud pikaajalisi otsuseid seoses stabiilse töökoha ega laste saamisega (Arnett, 2000; 2015; 2024). Seetõttu on tärkavas täiskasvanueas suhted ja töökohad pigem lühiajalised ning ülikoolis tuleb ette valitud eriala vahetamist (Arnett, 2004; 2015; 2024). Noored, kes teismelistena kujutasid ette kindlat teed või plaani, mida elus teha, kujundavad reaalsete saadavate kogemuste najal esmaseid plaane sagedasti ümber (Arnett, 2015; 2024). Sellesse perioodi jäävad seetõttu lühikesed töö- ja romantilised suhted ja ülikoolis erialade vahetamine (Arnett, 2015).

Kuigi tärkavas täiskasvanueas võib noortel elulise ebastabiilsuse, keerulisemate suhtedünaamikate ja uute kohustuste pärast olla periooditi kõrgemad stressi- ja ärevuseperioodid, tunnevad noored täiskasvanud tuleviku ja edasise elu suhtes lootust probleemide lahenemise suhtes (Arnett, 2004, 2015). Kuna noore täiskasvanu elukogemus täiskasvanuna on veel piiratud ja eri kohustuste puudumise tõttu on palju valikuvõimalusi, siis on tärkavale täiskasvanule siiski erinevad ja paremad tulevikustsenaariumid võimalikud, mis annab lootust tulevikuks (Arnett, 2015). 2018. aasta küsitluses, mis uuris tärkava täiskasvanuea viie omaduse paikapidavust erinevates vanusegruppides, nõustus suur enamus 18-29 vanusevahemikus olnud noortest väitega “Praegusel eluperioodil tunnen, et kõik on võimalik” (Arnett & Mitra, 2020).

Vahepeal-olemise-tunne

Vahepeal-olemise-tunne (*feeling in-between*) on Arneti sõnul üks sagedasemaid ja iseloomulikumaid tundmusi tärkavas täiskasvanuperioodis oleval indiviidil. Kuigi seaduslikult kuulub noor täiskasvanute hulka ning töö- ja koolielu on noore enda vastutada, siis ei tunne

suurem osa noori, et nad on piisavalt küpsed ja valmis täiskasvanueluks ning sellega kaasnevaks pikaajaliseks kohustuse võtmiseks (Arnett 2014; 2024). Erinevates uuringutes, kus tärkava täiskasvanuikka jõudnud noortelt on küsitud, kas nad tunnevad end täiskasvanuna, on vastus enamasti ebalev ja ebakindel (Arnett 1994; 2000; 2001; Nelson & Luster, 2015). Valdavalt kirjeldavad tärkavas täiskasvanuea perioodil (vanuses 18-29) olevad inimesed, et vaimses ja emotsionaalses küpsuses tuntakse end hetke eluetapis rohkem täiskasvanuna, kui küpsena perelooma ja majandusliku iseseisvuse mõttes (Sharon, 2016; Nice & Joseph, 2023).

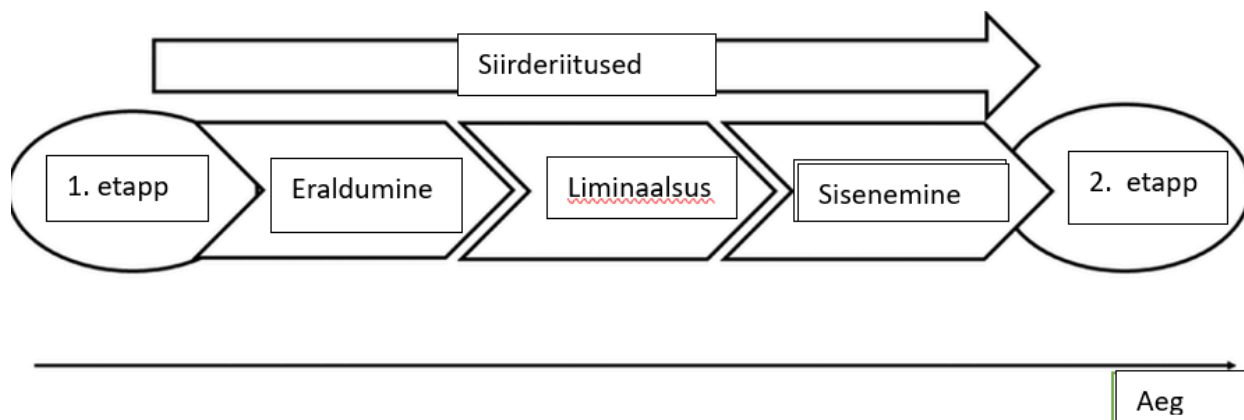
1.3 Liminaalsus

Üks tärkavat täiskasvanuiga iseloomustav nähtus, mis Arneti (2000; 2015; 2024) kirjelduses on korduvalt noori täiskasvanuid küsitledes välja toonud, on vahepealne olemise tunne (*feeling-in-between*). Noored kirjeldavad sageli enda hetke eluetappi sarnase tunnetusega eri sõnastustes- mingil moel tuntakse ja tajutakse end täiskasvanuna, kuid mitte täielikult (Arnett, 2004, 2015, 2024).

Prantsuse etnoloog ja folklorist Arnold von Gennep tähistas juba 1909. aastal inimese liikumist ühest elustaatuses teise ja seal olevat siirdeaega mõistega “liminaalsus” (Lipska ja Zagorska, 2021). Aastakümneid hiljem populariseeris ja täiendas Gennepi teooriat Briti kultuuriantropoloog Victor Turner (Lipska ja Zagorska, 2021). Tänapäeval on liminaalsus üks kontseptsioone, millega kirjeldada ja iseloomustada eluperioodide vahelist siirdumist, näiteks teismelisest täiskasvanuks (Jaskulska, 2015), st aega, kui noor ei ole enam teismeline, kuid ta pole veel ka küps täiskasvanu. Kui Gennep etnoloogi ja folkloristina kirjeldas siirderituaale, tähistamaks suundumist ühest staatusest teise, siis noore täiskasvanu puhul võib seda vaadelda kui tunnetatud vahepeal-olekut Arneti järgi.

Liminaalsusse sisenemise esimene etapp on inimese eelmine elustaadium, millest individ hakkab vanuse, keskkonnast tulenevate ja ühiskonna ootuste tõttu liikuma uue etapi suunas (Gennep, 1981; joonis 1). Eraldumise faasis on inimene eemaldumas harjumuspärastest rutiinidest ja mõttemustritest, mis olid omased esimeses eluetapis ning sellega kaasneb sageli suurem ärevus ja ebaselgus tuleviku ees (Gennep, 1981). Liminaalsus on vahepealne staadium,

kus individ on eemaldunud eelmisest elustaadiumist, kuid ei ole veel jõudnud kohaneda uue etapiga ning seda aega kirjeldavad liminaalsuses olevad individid sageli ambivalentset, kuna ennast on siis kõige raskem määratleda (Turner, 1970). Nii liminaalsus kui ka Arnetti (2000, 2004) tärkava täiskasvanuperioodi keskne idee on sarnase sisuga – see aeg on täis segadust, identiteediotsinguid ja katsetamist ning uutesse rollidesse sobitamist.

Joonis 1. Arnold Von Gennepi ja Victor Turneri liminaalsuse kirjeldus Söderlundi ja Borgi (2017) esituses (käesoleva töö autori tõlgitud).

Tärkav täiskasvanuiga on olemuslikult liminaalne, kuna tegu on vahepealse siirdeetapiga teistesse täiskasvanuetappidesse, mis hõlmavad rohkem iseseisvust ja pühendumist pikaajalistesse kohustustesse (Lipska ja Zagorska, 2021).

1.4 Noor täiskasvanu ülikoolis

Tärkava täiskasvanuea algus jääb noortel täiskasvanutel gümnaasiumi lõpuaastatesse. Seega noored, kes otsustavad pärast üldhariduse lõpetamist minna kõrgkooli, on ülikooli alguses tärkava täiskasvanuperioodi alguses ning elavad märkimisväärse osa tärkava täiskasvanuea perioodist tudengina. Käesoleval õppeaastal on 68% Eesti kõrgkoolides õppivatest tudengitest 18-29 eluaasta vanusevahemikus (Haridussilm, 2024). Keskmine vanus, millal tärkavas täiskasvanuperioodis olevad noored ülikooli lõpetavad, varieerub erinevate kõrgkooli süsteemide tõttu riigiti. OECD andmetel on Euroopas keskmine ülikooli esimese kraadi lõpetamise vanus 26

(OECD, 2017). Viimase rahvaloenduse andmete järgi on Eestis enamasti inimestel kõrgharidus omandatud 25. eluaastaks (Statistikaamet, 2021).

Pikalt on täheldatud ülemaailmselt eri ulatustega uuringutes, et tärkavas täiskasvanuperioodis olevatel noortel, kes õpivad kõrgkoolis, on märkimisväärselt madalad vaimse tervise näitajad (Acharya, 2018; Sharp & Theiler, 2018; Lipson jt, 2022; Bayram & Bigel, 2008). Tärkavas täiskasvanueas olevate üliõpilaste depressiivsuse, ärevuse ja stressinäitajad on oluliselt kõrgemad, võrreldes nendega, kes kõrgkoolis ei õpi: kui üldiselt elanikkonnas on 9% liikmetel oluliselt kõrge määraga stressitase, siis üliõpilaste seas oli neid 49% (Sharp ja Theiler, 2018). Ka on täheldatud, et ülikoolis käivate noorte täiskasvanute vaimse tervise näitajad ja heaoluhinnangud on madalamad võrreldes teiste noorte täiskasvanutega, kes ülikoolis ei käi (Sharp ja Theiler, 2018; Callender jt, 2021). Peaaegu kümme aastat hiljem tehtud Eesti rahvastiku vaimse tervise uuringust olid noorte täiskasvanute vaimse näitajad taaskord ühed kõige madalamad (Tervise Arengu Instituut ja Tartu Ülikool, 2022). 2021. aasta Eurostudenti raporti järgi on Eesti tudengite enda hinnangul vaimse tervise probleeme kaks korda rohkem kui teistes Euroopa riikide üliõpilastel (Koppel jt, 2020).

1.5. Probleemiseade

Tärkava täiskasvanuea periood on noorele huvitav ja arendav, kui samal ajal kompleksne ja hektiline. Arneti (2000; 2015; 2024) käsitluses on tärkaval täiskasvanuperioodil viis iseloomulikku kriteeriumit: identiteedi avastamine, eluline ebastabiilsus, enesekesksus, vahepealne olemise tunne ja optimism ning lootusrikkus. Lisaks ühistele nimetajatele on iga noore täiskasvanu elu individuaalne ning sarnaseid kogemusi ja arusaamu mõtestatakse erinevalt. Gennepi ja Turneri lähenemise alusel iseloomustab ühest eluperioodist teise üleminekut siirdeaeg ehk liminaalsus, mis on tunnetatav kui vahepeal olek Arnetti järgi. Lähtudes Erik Eriksonist ja Daniel Levinsonist, on noorel täiskasvanul täita mitmeid olulisi eluülesandeid, mis võivad väljenduda arengukriisidena. Küsitlusuuringud (Sharp ja Theiler, 2018; Koppel jt, 2020) viitavad, et noorte täiskasvanute, kes õpivad ülikoolis, vaimne tervis ja heaolu on keskmiselt madalam sama vanusegruppi kuuluvate noorte täiskasvanutega võrreldes. Mulle teadaolevalt ei ole varasemalt Eesti tudengite enda käsitusi täiskasvanu olemisest ning kogemusest noore

täiskasvanuna ülikoolis intervjuuvormis uuritud, seega otsustasin seda käesoleva töö raames teha.

Minu uurimuse eesmärk on anda ülevaade tudengite enda käsitustest täiskasvanuks olemisest ja kirjeldusi elust noore täiskasvanuna ülikoolis.

Püstitasin järgmised uurimisküsimused:

- Kes on tudengite tõlgenduses täiskasvanud?
- Kuidas noortest täiskasvanutest tudengid hindavad ja kirjeldavad enda elu võrdluses mittetudengist noore täiskasvanuga?
- Kuidas täiskasvanueas olevad tudengid enda elu hetkel kirjeldavad?

Oma uurimuses lähtun teoreetilisel Arnold von Gennepi ja Victor Turneri liminaalsuse kontseptsioonist, Arnetti kirjeldatud täiskasvanuse käsitlusest ning Eriksoni ja Levinsoni eluetappide käsitusest, et otsida nende lähenemistele tõendavaid kinnitusi tudengite tõlgendustest enda eluperioodi kohta.

2. METOODIKA

2.1 Uurimisviisi valik ja andmekogumismeetod

Käesolevas bakalaureusetöös kasutan kvalitatiivset uurimismeetodit, kuna see võimaldab vastavalt töö eesmärgile koguda tärkava täiskasvanueas olevatelt noortelt nende enda sõnastuses, milliste murede ja rõõmudega nad oma hetke eluetapil tegelevad nii kõrgkoolis õppides kui ka mujal igapäevaelus. Kvalitatiivse uurimuse keskmeks on põhjalik analüüs väheste juhtumite põhjal nende loomulikus kontekstis ja tähtis on subjektiivsuse sisemine roll kogutud andmetes (Strömpl, 2020) Kvalitatiivne uurimismeetod võimaldab uurimuses keskenduda, kuidas inimesed enda elukogemusi kirjeldavad ja mõtestavad (Strömpl, 2020).

Valisin käesoleva uurimuse läbiviimise andmekogumismeetodina poolstruktureeritud intervjuu. See võimaldab hoida kindlat fookust intervjuud läbi viies, kuid teiste teemade üles kerkimisel, mida intervjuueeritav vajalikuks peab, saab nende kohta rohkem uurida ehk esitada lisaküsimusi (Lepik jt, 2014) . Intervjuu läbiviimiseks koostasid lähtudes uurimisküsimustest intervjuu kava (Lisa 1).

2.2 Uurimuses osalejad

Uurimuses osales viis Eesti kõrgkooli teise aasta tudengit. Kutsusin oma uurimusse just teise aasta tudengid, kuna nad olid tõenäoliselt tudengina uurimuse toimumise ajal jõudnud etappi, kus nad on võrreldes esimese kursusega jõudnud kohaneda kõrgkoolis õppimisega (sisenenud liminaalsusse), kuid veel ei ole nende fookus nii tugevalt suunatud lõpetamisele ja edasistele plaanidele, kui lõpukursustel olevatel tudengitel (ei ole veel liminaalsusest väljumas).

Esimesed kolm intervjuueeritavat valisin eesmärgipäraselt (Rämmer, 2014), et leida just teise kursuse tudengeid, samuti oli valimit koostades oluline ka potentsiaalsete osalejate kättesaadavus perioodil, kus oli ette nähtud intervjuude toimumine ning eelteadmine indiviidide mugavusest

intervjuuvormis enda mõtete avaldamisest. Kahe intervjueeritava puhul sain soovitusel teistelt uurimuses osalejatelt, seega oli ka nn. lumepallimeetod osalejate valikul olemas. Kokku osales minu uurimuses viis teise kursuse üliõpilast, neli noort naistudentit ja üks meestudeng. Kõik nad õppisid ülikoolis täiskoormusel ja tulid kõrgkooli otse gümnaasiumist.

2.3 Ülevaade uurimuse käigust ja uurimuse eetilised aspektid

Kõigi intervjueeritavatega kontakteerusin sotsiaalmeedia vahendusel. Intervjuud toimusid kohapeal ning ajaliselt kestsid 25-50 minutit. Intervjuu ajal olid olemas vastavalt poolstruktureeritud intervjuu põhimõtetele kindlad küsimused (intervjuu kava – Lisa 1), kuid olenevalt uurimuses osaleja tõstatatud teemadest küsisin ka täpsustavaid ning lisaküsimusi.

Kõik intervjuud salvestasin telefoniga ning transkribeerisin TTÜ kõnetehnoloogia labori avaliku kõnetuvastusteenuse Tekstiks.ee ja avalikult kättesaadava eesti kõnetuvastuskeskkonna Helipoiss.ee abil. Kuna süsteemide transkriptsioonides ei olnud tekst alati õigekeelisel korrektnel, siis kuulasin kõik salvestused ka ise üle ning vastavalt kuuldule korrigeerisin teksti.

Intervjuudes tuli vastustes sageli esile uurimuses osalejate delikaatsed ja isiklikud detailid. Kõik intervjueeritavad on tulemuste peatükis anonümiseeritud, nimede asemel olen kasutanud koode (I1, I2, I3, I4; I5). Spetsiifilised detailid, mis võimaldaksid koheselt inimese tuvastada, on tööst välja jäetud. Kõik intervjuude salvestused ja transkriptsioonid on täisversioonis ainult käesoleva töö autori arvutis. Vajadusel jagan seda vaid kodeeritud kujul. Samuti ei avalda ma, milliste kõrgkoolide tudengitega ma intervjuud tegin. Käesolevas töö ülesandepüstituse ja uurimismeetodi puhul ei ole tulemused laiemalt üldistatavad ning seetõttu ei ole koolide mainimine asjakohane.

2.4 Analüüsimeetod

Analüüsimeetodina kasutan temaatilist analüüsi avatud kodeerimisega. Temaatiline analüüs võimaldab leida andmetes peituvaid mustreid ja uurida intervjueerijate interpretatsioone maailmas ja elust (Kalmus jt, 2015). Temaatiline analüüs sobiv väheuuritud valdkondade

uurimisel, kuna sellisel juhul on uurimuses osalejate kirjelduste ja mõtete mõistmine eriti olulise kaaluga (Kalmus jt, 2015). Tulemuste analüüsis olen jätnud mõned tsitaadid teadlikult pikaks. Autorina arvan, et teatud teemade puhul on oluline kajastada intervjueeritava tervikmõtteid kuna nende kärpimisel võivad olulised detailid analüüsis välja jääda.

3. TULEMUSED

Vastavalt temaatilise analüüsi põhimõtetele olen jaotanud tulemused kategooriatesse teemade kaupa, mis intervjuude käigus enim välja tulid. Tulemuste analüüsi alustan intervjueeritavate täiskasvanu olemise käsitlustest, seejärel nende ülikoolikogemuse analüüsist ning viimane osa keskendub tulevikule.

3.1 Kes on tudengite tõlgenduses täiskasvanud?

3.1.1. Täiskasvanuea kriteerium - vanus

Ühe kõige kindlama täiskasvanu olemise näitajana tõid intervjueeritavad välja legaalselt määratu: inimene on saanud 18-aastaseks ning talle kehtib täielik teovõime. Seadus oli üks konkreetsemaid näitajaid, mis intervjuudes osalenud noortele endale täiskasvanuks küpsemise siirdeprotsessi algatasid, kuna täisikka jõudmisega vastutused, võimalused ja kohustused ei ole tagasipööratavad. Täisikka jõudmisega tulev täielik vastutus ja vabadus oma elu ise korraldada oli intervjueeritavatel oodatud.

I1 *"Kui me võtame seadusest tulenevalt, siis ta on kaheksateist aastane isik, kes on iseenda esindus-ja hääleõigusega, kellel ei ole esindusõigus nii-öelda ära võetud ja kes keda ei saa seaduslikult esindada keegi teine täiskasvanud inimene [...]"*

I2 *"Ma arvan, et see (täiskasvanuks olemine) võib ka olla päris suhteline. Aga minu jaoks isiklikult oligi nagu ikkagi see, kui ma sain päriselt 18 sest et siis mul oli vabadus teha seda, mida ma päriselt tahan"*

Seaduslik aspekt on nii enda kui teiste täiskasvanuks pidamisel konkreetne pidepunkt, kuid suurema kaaluga oli intervjuudes osalejate jaoks vaimne küpsus ja iseseisvus. Vastutustunde ja iseseisvuse puhul ei olnud intervjueeritavate jaoks täpset vanust, millal see inimesel kindlati olema peaks, rohkem on määravamad indiviidi otsused, käitumismustrid, isiklikud

väärtushinnangud ja iseloom. Täiskasvanulikkus võib ilmned oluliselt varem ja on pikaajaline individuaalne protsess. Teatud juhtudel tajusid intervjuerivad ise ka endal täiskasvanuks kasvamise algusest juba teismeliseeas, põhiliselt pärast gümnaasiumi lõpetamist.

I4 “Eks ta kindlasti mingil määral mängib kindlasti seaduse mõttes 18 eluaastat oma rolli. Aga ikkagi väga-väga palju oleneb inimesest, näiteks mina isiklikult tunnen, et mina võisin suures osas täiskasvanuks saada kuskil kuueteistaastaselt, kui ma hakkasingi üksi elama, iseendaga toimetama. Aga samas kellelgi teisel võib see justkui iseenda elu kontrollimine kätte jõuda alles hilistes kahekümnendates, et seal nii varieeruv.”

I3 “Miks ma ütlesin, et see on nii väga varieeruv selles suhtes, et mõnel surevad vanemad vara ära, mõni lihtsalt läheb, ütleme ise, omapead elama, võib-olla leiab mingisuguse töö või kellelgi on lihtsalt mingi raske elusaatus, siis ta kindlasti nii-öelda muutub täiskasvanuks varem kui teised. Aga teine on lihtsalt juba ütleme kolmeteistaastaselt selline väike vanainimene, noor vanainimene, eks ole, veidi utreerin, aga ma ütles, et teismelise eest saadik on see täiskasvanu olemine võimalik. Et see niimoodi numbriliselt ei mängi rolli, mõni 20 või 25 aastane, ütleme nüüd, poisikesed, keda sealkandis bemmiga passimas näha võib, et nad ei ole kolmekümnesed ka minu silmis täiskasvanud [...]”

Väärtushinnangud ja käitumismustrid, mida traditsiooniliselt loetakse täiskasvanulikuks, võivad elukogemuste ja isiklike otsuste tõttu ilmned juba lapse-ja teismeliseeas, teatud juhtudel võib see protsess pikem olla. Täiskasvanulikkus võib ilmned enne 18. eluaastat, mõnel puhul n-ö “valmis täiskasvanuks saamine” lükkub kaugemasse tulevikku. Kuid sealjuures tasub mõelda, kuivõrd laste ja teismeliste puhul, kelle kohta kasutatakse väljendit “väikesed vanainimesed”, on teatud täiskasvanulike aspektide väljendumine liigvarajane ning võib siirdumise järgmisesse eluetappi poolikuks luua. Sama tähelepanelik tasub olla ka nende inimeste tausta üle, kellel see protsess on oluliselt pikem.

Kokkuvõttes võib öelda, et täisikka jõudmine on oluline verstapost, mis annab noorele olulise võrdlusmomendi eelnevate eluetappidega ning seaduslikult paneb noore inimese täiskasvanustaatusesse, millest eemaldumine ei ole võimalik. Kuid 18. eluaastasse jõudmine

iseenesest inimest täiskasvanuks ei tee, sellest suurema kaaluga n-ö “valmis täiskasvanuks” küpsemine on vaimsed ja psühholoogilised markerid. Täiskasvanulikkuse vaimsed ja psühholoogilised markerid võivad ilmned juba lapse-ja teismeeas ning mõnel inimesel võib täiskasvanuks küpsemise protsess alata oluliselt hiljem.

3.1.2 Küpsuse näitaja – vastutusevõtt ja tunnetatud iseseisvus

Vastutus oli intervjueeritavate kirjeldustes läbiva joonena üks kõige kaalukamaid küpse täiskasvanu näitajaid. Vastutustundlikkuse alla kuulusid ühe aspektina igapäevaelu olmeprobleemidega toimetulekut kui ka kooli-või töökeskkonnas isikliku suhtlusvõrgustiku loomine ja hoidmine.

I1 *“Üldjuhul on see, et tal on ta tuleb enesega ise toime, et ta suudab mingit hügieenistandardit hoida, kas iseenda puhul või enda elamispinna puhul. Et tal on suhtlusvõrgustik, ta võib-olla ei pea kõigiga kohe lähedane olema, aga et ta käib läbi kas enda töökaaslasena või siis perekonnaliikmetega või lihtsalt tuttavatega.”*

I2 *“Aga sinna käivad ka juurde võib-olla teised asjad, näiteks mingi iseenda tervise eest hoolitsemine. Ma ei tea, ise oma töö või mingi kooliasjade pärast muretsemine [...]”*

Täiskasvanulik vastutustunne väljendus intervjueeritavate arvates ka indiviidi iseseisvuses ja otsustusvõimekuses. Küps täiskasvanud inimene suudab valdavalt iseseisvalt kaaluda ja langetada elus otsuseid, erinevalt lapse-ja teismeeast, kus valikute langetamise puhul oli tõenäosemalt vanematel ja sõpradel suurem mõju.

I4 *“Ma arvan, et vastutustunne on väga suur asi. Ja, üldse see, et sul on nagu mingi päriselt ikkagi mingi kohustus, sa ei ole nagu pidevalt ainult kellelegi n-ö kaela peal. [...] vastutustundlik inimene ongi nagu täiskasvanud inimene minu silmis ja selline arvestab võib-olla teistega, saab aru nagu natukene sellest maailma toimimisest ja ei ole ainult mina ja maailm”*

Vaimne küpsus ja vastutustunne olid intervjueeritavate arutlustes põimunud. Küps täiskasvanu suudab lisaks enda elu ja heaolu eest vastutamisele olla ka emotsionaalselt intelligente suhtleja. Vaimse küpsuse näitajatest on suhtlussituatsioonides teiste inimestega arvestamine ja isiklike vigade tunnistamine ning nende parandamine.

I3 “Suhtluse poole pealt kindlasti läbimõeldus, et ikkagi, kui me räägime täiskasvanud inimesest, kelle aju peaks olema ikkagi teatud faasid juba läbinud, siis ei peaks olema aktsepteeritav see, kui purtsatatakse välja kõik asjad, mis tulevad pähe. Ja jällegi natuke langeb sinna vastutuse alla, et isegi kui oled midagi ebasobivat või valesti kuidagi väljendanud, siis jällegi võtad sellest vastutuse.”

Isiklikule iseseisvumisele aitas intervjueeritavate kaasa ülikooli astumine. Erinevalt üldhariduskoolist on ülikoolis õppimine täielikult tudengi vastutada ning uue õppekorraldusega harjumine soodustab ka üldiselt elulist iseseisvumist.

I2 “ [...]Näiteks ülikoolis praegu on väga see, et mis on täiesti normaalne muidugi, aga see, et sa tõesti ise oled siin vabatahtlikult ja see, kas sa lähed loengusse, seminari, teed eksami-see on nagu täiesti 100 protsenti sinu vastutada. Et jah, nagu kõik, mis ma nagu teen, on minu teha.”

Intervjueeritavate vastutustunde käsitles on sarnased kvantitatiivsetest uuringutest leitud, kus noored täiskasvanud samuti loevad täiskasvanuks saamise puhul olulisemaks näitajaks vastutustunnet kui kindlaid sündmusi elukaarel (Walczak, 2023). Liminaalsusesse jõudmisega tuleb eraldumise faasis (Joonis 1) rohkem tunnetatud pinget kiiremini iseseisvuda.

3.2 Sisenemine liminaalsusse: Kuidas noortest täiskasvanutest tudengid hindavad ja kirjeldavad enda elu võrdluses mittetudengist noore täiskasvanuga?

3.2.1 Enda määratlemine

Vanuseliselt on kõik intervjueeritavad juba mõnda aega täisealised ning Arneti (2000) käsitluses täiskasvanuea liminaalsesse perioodi sisenenud. Iseenda tajumine täiskasvanuna oli intervjueeritavatel tunnetatud ambivalentset- teatud asjaoludes tajutakse küpsemist, kuid on hea osa, milles veel ei tunta.

Kuigi sünnikodust olid kõik intervjueeritavad välja kolinud, siis omaette elamist toetasid suuremal jaol lähedased. Kirjeldati, et nii täiskoormusel õppimise pärast kui ka üldise majandusliku olukorra pärast on täieliku majandusliku iseseisvuse saavutamine pausil.

I2 “Ma arvan, et võib-olla, mis võib-olla kinnitaksid täiskasvanu olemise, oleks nagu tõesti ise siis nagu üksinda või mitte tingimata üksinda, näiteks ka partneriga kuidagi koos elamine. Sest jah, praegu ma elan partneri perekonnaga. Ja see on iseseisvam, kui elada näiteks oma vanematega. Aga see ei ole nagu päris [...]”

Majanduslik olukord oli suurim aspekt intervjueeritavate elus, milles vajati kõrvalist tuge ning iseseisvalt töö käimise puhul tajuti, et kooli kõrvalt, eriti täiskoormusel, ei ole seda võimalik pikaajaliselt jätkusuutlikult teha. Täiskoormusel kõrgkoolis õppimine nõuab aega ja pühendumist, mis eriti semestri lõpuperioodidel intensiivistub. Sinna kõrvale on ajagraafikusse keerulin planeerida vaba aega ja tegevusi, mis ei ole töö või kooliga seotud, kuid inimese vaimse tervise hoidmise jaoks olulised.

I2 “Sest jah, mina ei saa väga kooli kõrvalt. Tööd teha olen proovinud, aga see on ikkagi päris raske. Ja noh, need koolipoolsed õppetoetused ka mis mina küll saan ühte õppetoetust, aga see kindlasti ei võimalda kuidagi iseseisvalt majandada või oma elu peale minna.”

Kokkuvõttes võib täheldada, et vaimses mõttes saab kõrgkoolis õppimine iseseisvumist ja täiskasvanuks küpsemist soodustada, siis on aspekte, kus ülikooli struktuur võib olla takistav. Takistav võib olla just majanduslikult iseseisvaks saamine, sest kõrgkoolis kulub aeg õppimisele ei võimalda pikemaajaliselt töötada, et täielikult iseseisvalt sissetulekut teenida.

3.2.2 Võrdlus endaga ülikooli alguses ja praegu

Gümnaasiumi lõpp ja ülikooli algus on Arneti määratud tärkava täiskasvanuperioodi algus, seega algab ka Gennepi ja Turneri käsituses liminaalsusesse sisenemise protsess. Kui varasemalt oli lapse-ja teismeeas üldhariduskoolis käimine üks pidepunkt, mis jäi elus stabiilseks ja tuttavaks süsteemiks, siis kõrgkooli tulek algatas intervjueeritavate jaoks uue elufaasi. Uue elufaasi algus oli intervjueeritavatele põnev, kuid sinna kõrvale tekkisid ka raskused nii uue keskkonnaga kohanemisega kui ka üldised identiteediküsimused. Liminaalsusesse sisenemise puhul on ebaselgus eesttulevast ootuspärane.

I5 “ Ülikooli tultes oli kõik uus ja huvitav nagu seltskonna kui ka üleüldse selle ülikooli elu ja õppimise poolest. Et see noh, rohkem vastutust, mis ongi nüüd nii-öelda omaette oma elu elades ja seal ülikoolis tuli sest keegi sind enam takka ei sunni. Et see sai nagu üsna kiiresti otsa ja siis noh ikka tekib nagu mingi või no vähemalt mul tekkis mingi selline tüdimus või see küsimus, et noh, kas ma tegin õige valiku.”

Uue eluetapi alguse ebaselguse ja ebakindluse leevenemisele aitasid kaasa põhiliselt aeg. Uus algus tekitas survet leida oma inimesed või kuuluda kuhugi tudengiorganisatsiooni, kuna liminaalsuses alguses, kui eriti on tunda ärevust eestootavast, võib tekkida hirm, et ebakindlus jääbki püsima. Kuid aeg andis intervjueeritavatele uue perspektiivi ja võrdluse eelnevale eluetapile ning arusaama, et eelnev tuttav minapilt ja suhtlusringkond on muutumises.

I5 “Tolleaegne mina tundus suhteliselt selline sihitu jorss veel, aga nüüd on nagu selline teistsugune. Sellist noh, täiskasvanu eluelementi ja kõik on nagu juurde tulnud, et siis ma tollal veel ei osanud niimoodi. Kas ma tollal ei teadnud veel täpselt nii hästi, mida eluga teha ja olid sellised veel sihuke noh, ütleme nii, et ma ei ole nagu absoluutselt muutunud inimesena niivõrd-kuivõrd, ma olen lihtsalt küpsemaks saanud. ”

I2 “Mul on tunne, et võib-olla minu enda kuidagi nagu vaimne tervis on natukene parem. [...]Ma ei tea peale gümnaasiumi lõppu kuidagi, oli lihtsalt nagu hullult kiire igale poole, et nagu kohe pidin mingi eriala valima. [...] Ja kuidagi nagu selline surve oli peale, et noh, nüüd on gümnaasium läbi ja igale poole peab kuhugi nagu sobituma. Aga jah, tunnen, et nüüd ma olen nagu natukene selle tempo maha võtnud. Ehk siis kokkuvõttes ma arvan, et ma olen rohkem oma eluga, iseendaga rahul. Et ma arvan, mu vaimne tervis on ka nagu stabiilsem praegu.”

Liminaalsuse alguse perioodi läbielamine andis intervjueeritavatele rohkem kindlust hetkeeluetapis edasi orienteerumiseks. Arneti (2000) tärkava täiskasvanueas kriteeriumitest kogesid intervjueeritavad alguses elulist ebastabiilsust ja identiteedi avastamist.

Kokkuvõttes on intervjueeritavate sõnul individuaalsed muutused pea kahe aasta jooksul olnud põhiliselt eneseotsingu põhised. Alguse esimese etapist eraldumise ärevuse ja ebaselgusega olid intervjueeritavad enda jaoks lahendanud ning olid kohanenud uue õppesüsteemiga. Liminaalsuses on intervjueeritavad jõudnud kogeda uut perspektiivi ja rohkem eelneva eluetapi identiteedist lahti lasta.

3.2.3 Võrdlus mittetudengist eakaaslastega

Intervjueeritavate arutluses, kuidas nende elu võib sarnaneda või erineda samas vanuserühmas oleva noore täiskasvanuga, kes ülikoolis ei käi, oli varieeruvust. Mittetundegitest noortel tajusid osad intervjueeritavad eelist majanduslikus olukorras, kuna kõigi vastustes kumas arusaam, et ülikooli kõrvalt tööl käia on ajaliselt väga nõudlik ning tekitab suurema stressi-ja ärevusefooni.

Iseseisva õppekohustuse puudumine, mis võimaldab täiskohaga palgatööd teha, tajuti hea eelisena majandusliku iseseisvuse suunas liikumisel.

I2 *“Mis seal veel, võib-olla ta on kindlasti rohkem, ma arvan, majanduslikult iseseisvam, sest kui tal on töö, siis seal on see sissetulek. Võib-olla ta elab näiteks ka iseseisvalt eraldi vanematest. Sest jah, mina, mina ei saa väga kooli kõrvalt. Tööd teha olen proovinud, aga see on ikkagi päris raske. Ja noh, need koolipoolsed õppetoetused ka, mis mina küll saan ühte õppetoetust, aga see kindlasti ei võimalda kuidagi iseseisvalt majandada või oma elu peale minna.”*

I4 *“Kuna mul on ka tutvusringkonnas selliseid inimesi, siis mõnes mõttes mulle tundub, et nende elu on justkui veidike kergem, peamiselt siis just nimelt majanduslikust poolest, kuna ikkagi tudengina sul ei ole võimalust teha täiskohaga tööd, teenida väga elamisväärset palka, eriti praeguses majanduslikus olukorras. Ja kindlasti ka ütleme, et kui näiteks tudeng käibki nii koolis kui tööl, siis stressitase tegelikult on no ikkagi võrreldamatult suurem.”*

Kuna majanduslik iseseisvus on liminaalses tärkavas täiskasvanuperioodil olevatel noortel üks põhilisemaid täiskasvanuks olemise näitajaid ja eesmärk, kuhu lähitulevikus püüelda tahetakse (Walczak, 2023; Wright & Stumm, 2024), siis oli see ootuspärane, et see kajastub ka käesolevas uurimuses intervjueeritavate kirjelduses.

Enda tudengistaatuses nähti eelist sotsiaalsetes suhetes. Intervjueeritavate arvates tekib kõrgkoolis suurema tõenäosusega laiem suhtlusvõrgustik tänu kursustele, kus võivad olla mitme erialade tudengid kui ka tudengiorganisatsioonides. Ülikoolist saadud lai suhtlusringkond saab olla ka kasulik tulevikus töömaailmas, heade kontaktide olemasolu võib aidata karjääris edasi liikuda.

I4 *“Aga kindlasti ma usun, et sotsiaalses mõttes on neil võib-olla natukene keerulisem, kuna kui sa käid ikkagi juba mingitel kõrgematel ametikohtadel tööl, siis võib-olla sul jääb puudu sellest kontaktist just nimelt oma eakaaslastega endaga sarnase staatusega inimestega. Et eks seal on mõlemast poolest nii häid kui halbu külgi.”*

I1 *“Mis ma arvan, et on hästi, on see, et koolis ma saan suhelda inimestega ja teisi tudengeid tundma õppida, mis on päris positiivne [...]. Minu erialal on eriti palju seda, kus sa läbi tutvuste saad endale võib-olla mingid prestiižika praktikakoha või midagi siukest.”*

Eelmise uurimisküsimuses kirjeldasid intervjueeritavad, kuidas ülikool on soodustanud nende vaimse iseseisvuse kasvamist. Ka nüüd enda võrdlustes mittetudengist noore täiskasvanuga tajusid nad eelisena stressirohkete perioodidega harjumuspärasust. Ülikoolis iseseisva ja periooditi tiheda ajakavaga õpe valmistab ja õpetab, kuidas tulla toime teistes elusituatsioonides stressirohkete olukordadega. Tudengite seni kogetu pingeliste õppeperioodidega ja grupitöö kogemused on andnud intervjueeritavate arvates need eelised, mis tulevad kasuks ka tulevikus.

I1 *“Ühest küljest ma arvan, et stressitase on tal kõvasti madalam, kui ma võrdlen endaga. Teisalt võib-olla olen pisut rohkem üpris depressiivne inimene, ma selles osas ei saa kahjuks võrrelda. Aga ma arvan, et nii-öelda pingeolukorras toimetulek ja see emotsionaalne stabiilsus tollel hetkel, kui nad ühel hetkel tööle saavad, nad võivad olla pisut nõrgema närviga kui mina, noh, kui on näiteks kuskil saavad kontorisse tööle, kus on pisut toksiline kontorikeskkond.”*

Milline võib olla mittetudengist noore täiskasvanu vaimne heaolu, oli intervjueeritavate kirjeldustes varieeruv. Intervjueeritavate arvates oli määravaim, kas mittetudengist noor täiskasvanu elab elu, mida ta päriselt tahab ning sisustab igapäevaelu tööga või millegi muuga, mis talle rahulolu annab.

I3 *“Ma arvan, et see oleneb väga palju sellest kuhu ta oma elus on jõudnud just kooliväliselt, et kas ta on päriselt kindlal töökohal, kas ta on oma töökohaga rahul. Kui need asjad on olemas, siis ilmselt võiks ka vaimne seisund olla pigem pigem heal poolel. Aga kui ongi mingid olukorrad, kus näiteks on sunnitud ala elama vanematega või tegema tööd lihtsalt selleks, et teenida raha, kuigi see ei meeldi, siis kindlasti vaimselt raskused on ka omal kohal.”*

I4 *“[...]Ja vaimne tervis, ma arvan, on igalühel täpselt selline, kui rahul inimene parasjagu enda eluga on mis iganes siis seda rahulolu tema enda jaoks toob, olgu see siis tööl käimine või pere loomine või mis iganes veel.”*

Mittetudengitest noortel täiskasvanutel tudengite nägemuses võib seega olla üks kindlustunde pakkujaid liminaalsuse ebakindlusega toimetulekuks teised eluaspektid, näiteks töötamine või pere loomine.

Intervjueeritavate kirjeldustes nähti mittetudengitest noorte täiskasvanu elu teatud eeliste ja puudustega. Mittetudengite eelistena tajuti võimalust kiiremini majandusliku iseseisvuse poole liikuda ning intervjueeritavad kirjeldasid enda tudengielu plussina laiemat suhtlusringkonda, mis ka tulevikus võib tööalaselt toetada. Samuti arvati, et mittetudengil on stressi vähem, kuid see võib tulevikus nende kahjuks töötada, kui ollakse pingelistes olukordades tööl või teistes elurollides.

3.3 Elu liminaalsuses: Kuidas tärkavas täiskasvanueas olevad tudengid enda elu hetkel kirjeldavad?

3.3.1 Positiivsed aspektid elus üliõpilasena

Intervjueeritavad kirjeldasid rõõmu tekitavate aspektidena kõrgkoolis õppimise puhul head õhkkonda õppekeskkonnas, toremaid õppejõude ja kaastudengeid ning ülikoolis õppimise ajal tekkinud uut tutvusringkonda. Tugev ja lai suhtlusvõrgustik andis isikliku kindlustunde, võimaluse end inimesena tundma õppida ja ka võimaliku kasu tulevikus õpitaval erialal töötades. Liminaalses segases ja vahepealses olekus on inimlikult soe keskkond üks vajalikest tugipunktidest.

I1 *“Mis ma arvan, et on hästi, on see, et koolis ma saan suhelda inimestega ja teisi tudengeid tundma õppida, mis on päris positiivne [...]. Minu erialal on eriti palju seda, kus sa läbi tutvuste saad endale võib-olla mingid prestiižika praktikakoha või midagi siukest.”*

I4 *“Ma arvan, et eks ta on andnud sellise hindamatu võib-olla nii-öelda seljataguse, hindamatud seltskonnainimesed, kellele sa võid loota, kellega sa võid alati midagi teha, eks ole, nagu selle sotsiaalse baasi tunde, et noh, et sa oled nagu keegi, eks ole, et on selle kindlasti andnud”*

Pühendumine erialale, mis siiralt noorele tudengile korda läheb koos toetava kooliõhkkonnaga, oli samuti intervjueritavatele oluline hea aspekt tudengielus. Liminaalses perioodil, kus on omajagu segadust ja ebakindlust tuleviku osas, annab kindlustunnet hea õppeedukus, mis toetab ka suunda valitud erialal töötamiseks.

I5 “ [...] Rõõmu pakub mulle kõige rohkem see, kui sa saad enda õppejõududelt tagasisidet mis toob välja selle, et nad näevad su erialast arengut ja see, kui ma päriselt õpin, mis iganes kursuse jooksul mingeid uusi asju ja siis ma märkan neid teadmisi oma igapäevaelus või oskan mingitel teemadel rohkem kaasa rääkida, millest ma varem mitte midagi ei teadnud.”

I2 “[...] Ja ma ei mõelnudki, et ma oleks sellel erialal, kus ma praegu täna olen. Et selles mõttes ma tunnen, et ma olen natuke rohkem leidnud oma mingisuguse raja, millel edasi minna [...]”

Kokkuvõttes võib öelda, et kõrgkoolis õppimine võib täiskasvanule olla oluline toetuspunkt nii vaimse iseseisvumise toetamisel kui ka tuleviku pidepunktide leidmisel. Eriala, mis noorele täiskasvanule meeldib, on kindlustunde andja tulevikuplaanides ja annab rohkem enesekindlust.

3.3.2 Negatiivsed aspektid elus üliõpilasena

Asjaolud, mis intervjueritavatele kõrgkoolis õppides rohkem negatiivsemaid tundeid tekitasid, olid seotud rahulolematusega enda akadeemiliste sooritustega ja iseseisvumise protsessi raskemate momentidega. Koolis võivad olla väga pingelised perioodid, eriti, kui seal kõrval on tudengil endale kõrged nõudmised. Ka ajaplaneerimine ning mitmete kohustuste haldamine ei tule alati kõige paremini välja, mis tekitavad veel omakorda lisastressi.

I5 “Keerulisemaid emotsioone tekitab see, kui kui kuhjub hästi palju ülikooliga seotud kohustusi, mis ei ole tingitud muust kui minu enda halvast aja planeerimisest või siis teinekord ka sellest, mis minu arust on väga tihti, et, et õppejõud on ise veidi kehvalt organiseerunud. Ka see

tunne, kui on hästi palju teha ja samas sul on endale ikkagi mingeid eesmärgid, et saavutuste või hinnete poolest, et siis need kindlasti ajavad natuke rivist välja. “

Ka ei olnud intervjueritavatele võõrad kõhklused enda eriala suhtes. Kuigi liminaalsuse sisenemise alguse ärevus oli intervjueritavatel rohkem minevikku jäänud, siis vahepealne-olemise-tunne, keerukamad eluprobleemid ja ärevad tulevikumõtted pärast lõpetamist olid endiselt olemas.

I1 *“Kuna hetkel ei ole plaanid kindlad ja mul ei ole hetkel kindlat töökohta ega midagi ja ma ei ole veel kuskile edasi saanud, siis seetõttu ongi pisut ebastabiilne. Tulevik tundub väga sihuke närviline, kõrged pinged.”*

I5 *“Ütleme nii, et need on ikka suht otseses korrelatsioonis seoses eduga, et kui ikka nagu ei lähe, siis ma ikka vihkan ja olen ikka suht tujust ära ja et kuradi nõme eriala, eks ole. [...] Aga jah, et on neid momente olnud küll, kui ma olen tahtnud alla anda ka peaaegu onju, et näiteks on talv ja tihe õppimine parasjagu korraga, siis nagu lööb siukse masenduse sisse küll, et et siis ma tunnen küll, et kurat, et see nagu, et see on täiesti, ma olen nii tühja teinud”*

Uude faasi jõudmine, eriti liminaalses seisus, tekitab inimesele omajagu segaseid tundeid ja eneseotsinguid. Noored täiskasvanud võivad olla haavatavamad vähese elukogemuse ja kiire elutempo tõttu. Arneti (2000) viie tärkava täiskasvanuperioodi kriteeriumit tulevad siin hästi esile, eriti eluline ebastabiilsus.

3.4. Liminaalsusest väljumine: Elu viie aasta pärast

Üks intervjuu lõpuküsimustest keskendus tulevikuplaanidele. Soovisin teada, kuidas intervjuueeritavad kujutavad ja kirjeldavad liminaalsusest väljumist. Selleks palusin neil kirjeldada, kuidas nad oma elu viie aasta pärast näevad.

Viie aasta pärast on kõik intervjuudes osalejad 25-26 aastased. Arneti käsituses on noored jõudnud täiskasvanuperioodi lõpuaastatesse ja küpse täiskasvanuea algusega. Gennepi ja Turneri liminaalsuse skeemijoonel on samal ajal jõudnud lähemale küpsessese täiskasvanustaatusesse ehk 2. etappi (Joonis 1). Levinsoni ja Eriksoni arenguetappide teooriate kohaselt on jõutud ka läbida rohkem eluülesandeid iseseisvuse ja vaimse küpsenemise suunas, et liikuda edukamalt järgmisesse faasi elus.

Küsimusele, kuidas kujutavad tudengid ette enda elu viie aasta pärast, tekitas intervjuueeritavatel ambivalentsete tunnetega mõttekäike. Rohkemal või vähemal määral kirjeldasid kõik intervjuueeritavad ebakindlust tuleviku eesootavast. Lähiaastate keerulised sündmused maailmas ja Eestis ning kehv majanduslik olukord riigis tekitasid intervjuueeritavates muremõtteid ka edasise tuleviku suhtes.

Noore täiskasvanuna võib tavaline igapäevaelu olla hektiline ja ebakindel ning kui seda on ka ümbritsev maailm, on raske kindlaid tulevikuplaane teha. Tajuti ka, et nende põlvkonnal on suurem vastutus varasematega võrreldes probleemide lahendamisel, mis samuti lisas ärevust.

I5 “Arvestades sellega, et on tunne noh, kas siis minu ajal, et noored on äkki natukene teadlikumad kas või keskkonna suhtes, siis omamoodi on nagu see koorem ka noortel. Et kõik see, mis oli Kas siis mingid sotsiaalsed probleemid nagu nagu sooline ebavõrdsus? Ma ei tea, mis iganes veel, et kõik need asjad kokku seades siis? Jah, tõesti vastutus.”

I4 “Noh, selles suhtes jah, et igasugust, ütleme olukord on nii, et igasugused äärmuslased ja muud tegelased on ja et ühiskonnas inimesed on kurja vaeva näinud, et endale igasugused õigused võita, aga siis mingisugune äärmusseltskond, see kohe matab nende lootused maha ja siis ütleme noh, see pommikarussell nagu käib ja käib, on ju et ei ole võimalik nagu sellist rahu [...] Midagi nagu on, et sellepärast ma nagu ei ole alati võib-olla kõige roosilisemalt tulevikunägev sellepärast, et palju on toredat, head saavutatud, aga, palju on neid, kes tahavad juba nagu noh, see kõik higi, vere ja pisaratega ega saavutatu maha lammutada [...] see on see selline nagu jubedad tagasilöögid, et sellepärast ei tea, mis tuleb.”

Viie aasta pärast igapäevaelus intervjuueeritavad tõenäoselt jätkavad õppimist ning soovitakse kindlamalt liikuda erialase karjääri suunas. Isikliku tulevikunägemuse puhul oldi kõige ebakindlamad majandusliku olukorra kirjeldamise puhul. Valdav soov on olla elus oluliselt iseseisvam kui hetkeeluperioodil, kuid üldine majanduslik olukord ei andnud intervjuueeritavatele optimismi, et tulevikus täielik iseseisvus oleks viie aasta pärast saavutatud. Liminaalsuse joonel ollakse lähemal küpse täiskasvanu elufaasile, kuid siiski veel mitte päris uues faasis. Kuigi on olemas konkreetsed mõtted, mida tahetakse viie aasta jooksul teha (hariduse omandamine, erialane töö), siis sealjuures oli ka kindel võimaluste lahtijätmise tahe – võib tulla see, aga võib tulla ka mõni teine valik.

I3 “ [...] suure tõenäosusega viie aasta pärast olen ma tegemas magistrtrit. Ilmselt töötan mingil ametil, mis on minu erialaga seotud. “

I2 “Võib-olla selleks ajaks ma tahaks juba mingit erialast tööd teha. Oleks tore, kui on see võimalik. Ma ei tea, kas olen magistris päris kindel, et kas ma tahan edasi õppima minna või mitte. Aga noh, kui mitte, siis loodetavasti teen juba mingit tööd, mis mulle meeldib. Võib-olla elukaaslasega olen ka välja kolinud juba.”

I4 “Tolle aja peale, eks mul on võib-olla siis kõik suhteliselt akadeemilised ambitsioonid juba laias laastus kätte saavutatud. [...] Noh, toimetan ise, eks ole, niikuinii selline ma ei teagi. Ja, ma ei usu, et ma nagu mingit mul ei ole nagu näiteks mingite pereloomise ambitsiooni, et

tõenäoliselt lihtsalt, et kui on keegi näiteks, siis ma niisama elan mingi partneriga, meil mõni loom, onju ja saab hobidega tegeleda.”

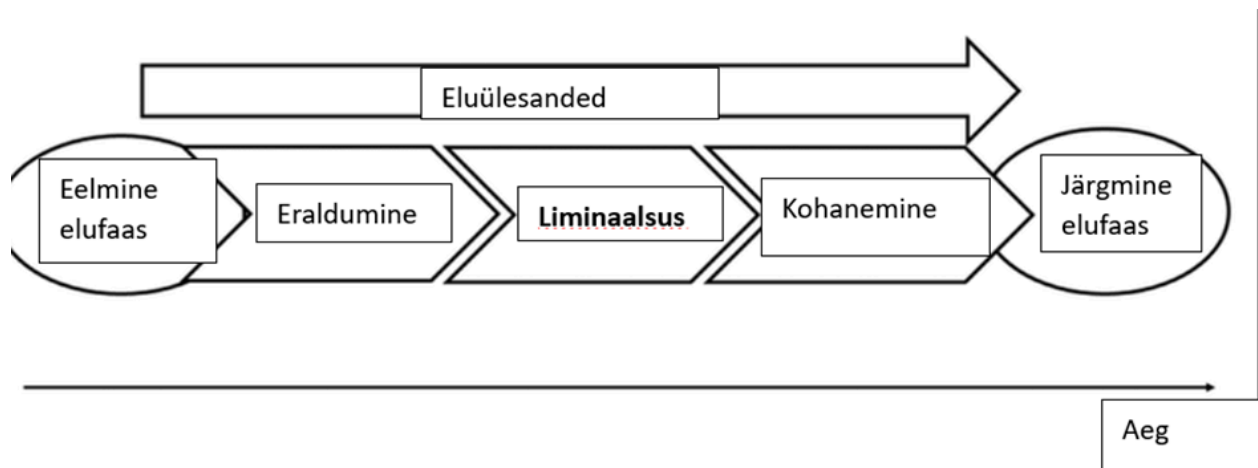
Kokkuvõttes ilmnes intervjuudest, et noortel täiskasvanueas olevatel tudengitel olid erinevad hariduse-ja tööambitsioonid, mida sooviti viie aasta jooksul saavutada ning ka isiklikus elus eeldati suurema iseseisvuse saavutamist. Komplekssemaid tundeid tekitasid tuleviku suhtes tänapäeval ärevusttekitavad sündmused maailmas toimuvast ja isiklik majanduslik olukord.

ARUTLEV KOKKUVÕTE

Erinevate allikate põhjal (Sharp & Theiler, 2018; Callender jt, 2021) on teada, et noorte täiskasvanud tudengite üldine heaolu on märkimisväärselt madalam samas vanuserühmas olevate noortega, kes ülikoolis ei õpi. Arneti (2000) käsituses on kahekümnendates olevad noored tärkava täiskasvanu perioodil, mille kesksed tunnusmärgid on enesekeskus, identiteediotsingud, eluline ebastabiilsus, optimism ja lootusrikkus ning vahepealne-olemise-tunne. Vahepealne-olemise-tunne (*feeling-in-between*) keskne idee on sarnane Arnold von Gennepi (1981) ja Victor Turneri (1970) liminaalsuse kontseptsiooniga, kuidas ühet eluetapist teise liikumise vahepealne aeg ehk liminaalsus on inimese elus ebakindel ja eneseotsingukeskne periood.

Käesoleva töö raames soovisin teada, kuidas noored täiskasvanuks olemist mõtestavad, kuidas nad ise enda eluolu tudengina kirjeldavad ja mis erinevusi ja sarnasusi nad tajuvad teiste noorte täiskasvanutega, kes ülikoolis ei käi. Töö põhineb viiel poolstruktureeritud intervjuul. Valisin intervjuueeritavateks 2. kursuse tudengid, kes on Arneti (2000) järgi jõudnud tärkavasse täiskasvanuikka ja liiguvad küpse täiskasvanu etapi suunas.

Analüüsist selgus, et tudengite käsituses sisenemine täiskasvanuikka ja liminaalselt ühest eluetapist teise siirdumine algab õiguslikust näitajast ehk 18 aastaseks saamisest. Gennepi ja Turneri käsitluse järgi tähendab see väljumist eelmisest eluperioodist ja sisenemist liminaalsusse ehk siis Arneti sõnatsi tärkava täiskasvanu perioodi, mis on täis segadust, identiteediotsinguid ja ebakindlust nii enda identiteedi kui ka tuleviku suhtes. Suurima kaaluga on tudengite käsituses vastutustunne koos vaimse küpsemisega, et kasvada küpseks täiskasvanuks. Tudengite käsituses on vahe täiskasvanuikka jõudmisel ja täiskasvanulikkusel.

Joonis 2. Tärkav täiskasvanu kõrgkoolis: käesoleva töö autori kohandused Turneri (1970), Gennepi (1981), Eriksoni (1968) ja Levinsoni (1978) käsitlustele põhinedes

Eriksoni ja Levinsoni käsitluse järgi on see aeg, millal tuleb ennast ette valmistada küpseks täiskasvanuks saamiseks, st täita mitmeid eluülesandeid, et olla edukas järgmises elufaasis ehk siis elada küpse täiskasvanuna. Analüüsist selgus, et mõnede küpseks täiskasvanuks kasvamise ülesannetega on üliõpilased alustanud juba varemgi, näiteks iseseisvalt olmeprobleemidega tegelemine ning vaimselt küpsedes lähedastes suhetes. Üldiselt ollakse alles teel küpse täiskasvanu suunas, st liminaalses seisus.

Kõrgkoolis õppimine oli analüüsi põhjal üks vaimse küpsemise toetajatest, aga majanduslik iseseisvus on midagi, milleni intervjuudes osalenud tudengid alles püüdnud. Enda kujutluses ja kirjeldustes nägid intervjuueeritavad mittetudengitest noorte täiskasvanute eelisena just majanduslikus heaolus ettejäudmist. Hariduse omandamise tõttu on tudengitel majandusliku iseseisvuse saavutamine pausil. Analüüsi põhjal võib oletada, et tudengitest ja mittetudengitest noorte täiskasvanute küpsemine toimub eri aspektides erinevalt.

Vaimse heaolu puhul selgus analüüsist, et põhilisemalt on tudengi kirjeldustes suurimad mõjutajad negatiivselt periooditi väga intensiivsed ajad koolis. Kui tudengil on ka akadeemilised ambitsioonid ja standardid, millele ta enda hinnangul ei vasta, on see samuti haavatavust suurendav. Seal kõrval on üleüldiselt noore täiskasvanu eneseotsingud, ebakindlus ja ärevus

Emerging Adulthood from the Perspective of Students

The study aimed to understand how early adults perceive adulthood, how they describe their life as university students, and the differences and similarities they see with other early adults who are not attending university. The interviewees were second-year students. I posed the following research questions:

How do early adults conceptualize being an adult?

How do university students describe their current life situation?

How do university students in early adulthood evaluate and describe their life compared to that of a non-student young adult?

The theoretical framework was based on Arnold van Gennep's and Victor Turner's concept of liminality, Jeffrey Jensen Arnett's description of emerging adulthood, and Erikson's and Levinson's theories of life stages. I aimed to find supporting evidence for these approaches through students' interpretations of their life period.

The analysis revealed that students view the entry into adulthood and the transition from one life stage to another as beginning with the legal milestone of turning 18. According to the Gennep and Turner framework, this signifies exiting the previous life stage and entering a liminal period, described by Arnett as a phase full of confusion, identity searches, and uncertainty regarding one's identity and future. The most significant aspect for students is the sense of responsibility combined with mental maturity needed to grow into a mature adult. Students perceive a difference between reaching adulthood and achieving maturity.

Studying in higher education supports mental maturity, but achieving economic independence is something the interviewed university students are still striving for. They perceive that non-student early adults have an advantage in economic well-being. Due to their education, students have put achieving economic independence on hold. The analysis suggests that the experiences of early adults who are students differ in various aspects from those who are not.

Regarding mental well-being, the analysis indicated that the most significant negative influences are periods of intense academic pressure. Academic ambitions and perceived failures to meet personal standards also increase vulnerability. Additionally, general self-searching, uncertainty, and anxiety about the future, typical for young adults, can negatively impact mental well-being.

Based on this study, one recommendation is to recognize the temporary nature, uncertainty, and self-discovery efforts of university students in emerging adulthood. Maturing into adulthood takes time and can be mentally challenging, so providing mental health support is crucial. The primary concern is the economic situation of students. Increasing scholarships and support, along with simplifying the application process, would significantly aid students in achieving economic independence.

KASUTATUD ALLIKAD

Arnett, J. (1994). Are college students adults? Their conceptions of the transition to adulthood. *Journal of Adult Development*, 1, 154–168.

Arnett J. J. (2000). Emerging adulthood. A theory of development from the late teens through the twenties. *The American psychologist*, 55(5), 469–480.

Arnett, J. J. (2001). Conceptions of the transition to adulthood: Perspectives from adolescence to midlife. *Journal of Adult Development*, 8, 133–143.

Arnett, J. J. (2004). *Emerging adulthood: The winding road from the late teens through the twenties*. New York: Oxford University Press.

Arnett, J. J. (2012). New horizons in emerging and young adulthood. In A. Booth & N. Crouter (Eds.), *Early adulthood in a family context* (pp. 231–244). New York, NY: Springer.

Arnett, J. J. (2015). *Emerging adulthood: The winding road from the late teens through the twenties*. Oxford University Press

Arnett, J. J., & Mitra, D. (2020). Are the features of emerging adulthood developmentally distinctive? A comparison of ages 18–60 in the United States. *Emerging Adulthood*, 8(5), 412-419.

Arnett, J. J. (2024). *Emerging adulthood: The winding road from the late teens through the twenties*. Oxford University Press.

Britannica, T. Editors of Encyclopaedia (2024, March 18). adulthood. Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com/science/adulthood>

Callender, C., Lewis, G., Lewis, G., & McCloud, T. (2021). Higher education and mental health: Analyses of the LSYPE cohorts.

Cornell Law School. (2021). <https://www.law.cornell.edu/wex/adult>.

Erikson, E.H. (1968). Identity: youth and crisis. Norton & Co..

Esteban, O, O and Roser, M (2020). Marriages and Divorces. Our World in Data. 'https://ourworldindata.org/marriages-and-divorces'

Genep, A. van (1981). Les rites de passage. Paris: Éditions A. et J. Picard.

Haridussilm, 2024. Kõrghariduse ülevaade. <https://www.haridussilm.ee/ee/tasemeharidus/oppetasemed/korgharidus/ylevaade>

Jaskulska, S. (2015). The liminality of adolescence. Becoming an adult from the point of view of the theory of rite of passage. Intcess 15, 2nd International Conference on Education and Social Sciences Abstracts & Proceedings; Ed. Ferit USLU.

Koppel, K., Haugas, S., Mägi, E. (2020). EUROSTUDENT VII: Eesti lühiülevaade. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis.

Kalmus, V; A. Masso; M, Linno (2015). Kvalitatiivne sisuanalüüs. Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas. <https://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys/>

OECD (2017), “Indicator A3 Who is expected to graduate from tertiary education?”, in Education at a Glance 2017: OECD Indicators, OECD Publishing, Paris. <https://doi.org/10.1787/eag-2017-9-en>

Lipska, A, Zagórska, W (2021). Crossing the threshold. Emerging adulthood as an elaborate liminal phase of the rite of passage. Kwartalnik Naukowy Fides et Ratio. 46. 7-26.

Lipson, S. K., Zhou, S., Abelson, S., Heinze, J., Jirsa, M., Morigney, J., Patterson, A., Singh, M., & Eisenberg, D. (2022). Trends in college student mental health and help-seeking by race/ethnicity: Findings from the national healthy minds study, 2013-2021. <https://www-sciencedirect-com.ezproxy.utlib.ut.ee/science/article/pii/S0165032722002774>

Lepik, K; Harro-Loit, H; Kello, K; Linno, M; Selg, M; Strömpl, J (2014) Intervjuu. Sotsiaalse Analüüsi Meetodite ja Metodoloogia õpibaas. <https://samm.ut.ee/intervjuu/>

Levinson, D. (1978). The seasons of a man's life. New York, NY: Alfred A. Knopf, Inc.

Mitchell, L. L., & Syed, M. (2015). Does college matter for emerging adulthood? Comparing developmental trajectories of educational groups. *Journal of Youth and Adolescence*, 44(11), 2012–2027. <https://doi.org/10.1007/s10964-015-0330-0>

Nice, M & Joseph, M (2022). The Features of Emerging Adulthood and Individuation: Relations and Differences by College-Going Status, Age, and Living Situation. *Emerging Adulthood*. 11. 271-287. 10.1177/21676968221116545.

Nelson, L. J., & Luster, S. S. (2015). "Adulthood" By Whose Definition? The Complexity of Emerging Adults' Conceptions of Adulthood. In J. J Arnett (Ed.), *Handbook of Emerging Adulthood*, pp. 421-437. New York, NY: Oxford University Press.

Noorsootöö seadus, 2010. Riigi Teataja. <https://www.riigiteataja.ee/akt/116062020010>

Novaator, 2013. Nooruki- ja täiskasvanuea vahel on tekkimas üleminekuperiood. Eesti Rahvusringhääling.

Nugin, Raili (2010). Noored täiskasvanuks saamisest. *Parts, Velli (Toim.)*. Noortemonitor 2009. (49–57). Tallinn: Eesti noorsoo instituut.

Pärna, K; Reine, R. (2023). Eluviisi ja vaimse tervise seosed inimese elukaarel. . Eesti inimarengu aruanne 2023. Vaimne tervis ja heaolu. Tallinn: SA Eesti Koostöö Kogu.

Rämmer, A. (2014) Valimi moodustamine. <https://samm.ut.ee/valimid>.

Settersten, R.A., Ottusch, T.M., & Schneider, B. (2015). *Becoming Adult: Meanings of Markers to Adulthood*.

Sharon, T (2015). Constructing Adulthood: Markers of Adulthood and Well-Being Among Emerging Adults. *Emerging Adulthood*. 4. 10.1177/2167696815579826.

Sharp, Jessica & Theiler, Stephen. (2018). A Review of Psychological Distress Among University Students: Pervasiveness, Implications and Potential Points of Intervention. *International Journal for the Advancement of Counselling*. 40. 10.1007/s10447-018-9321-7

Sõnaveeb, 2024. <https://sonaveeb.ee/search/unif/dlall/dsall/t%C3%A4iskasvanu/1>

Statistikaamet, 2021. Haridus. <https://rahvaloendus.ee/et/tulemused/haridus>.

Söderlund, Jonas & Borg, Elisabeth. (2017). Liminality in Management and Organization Studies: Process, Position and Place. *International Journal of Management Reviews*. 20. 10.1111/ijmr.12168.

Statistikaamet, 2023a. Abielud ja lahutused. https://andmed.stat.ee/et/stat/rahvastik__rahvastikunaitajad-ja-koosseis__demograafilised-pehinitajad/RV047

Statistikaamet, 2023b. Sündimuse näitajad. https://andmed.stat.ee/et/stat/rahvastik__rahvastikunaitajad-ja-koosseis__demograafilised-pehinitajad/RV033

Strömpl, J. (2020). Üldmetodoloogilised küsimused. M-L. Tikerperi (toim), *Kvalitatiivsed uurimismeetodid sotsiaalteadustes*. <https://sisu.ut.ee/kvalitatiivne/uldmetodoloogilisi-kusimusi/>

Taru, Mati. (2015). *Koolist tööle, lapsest lapsevanemaks*. Riigikogu.

Tervise Arengu Instituut (2014). *Eesti Terviseuuring 2014*.

The World Bank, 2022. Population ages 15-64 (% of total population). The World Bank. <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.1564.TO.ZS>

Turner, V. (1970). *The Forest of Symbols*. Cornell University Press.

Eesti rahvastiku vaimse tervise uuringu konsortsium (2022). *Eesti rahvastiku vaimse tervise uuringu lõpparuanne*. Tallinn, Tartu: Tervise Arengu Instituut, Tartu Ülikool.

Tsiviilseadustiku üldosa seadus, 2024. Riigi Teataja.<https://www.riigiteataja.ee/akt/106072023098>

Walczak, A. (2023). What Does It Mean to be an Adult? Adulthood Markers in the Perspective of Emerging Adults. *Emerging Adulthood*, 11(6), 1335-1345. <https://doi-org.ezproxy.utlib.ut.ee/10.1177/21676968231194887>

Wright, M., & von Stumm, S. (2024). Perceptions of adulthood: What does it mean to be grown-up?. *Journal of Adult Development*, 1-14. <https://doi-org.ezproxy.utlib.ut.ee/10.1007/s10804-024-09477-8>

World Population, 2024. Age of Majority by Country 2024. <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/age-of-majority-by-country>.

Lisa 1

Intervjuukava

Uurimisküsimused

Kuidas noored mõtestavad täiskasvanuks saamist?

Kuidas tärkavas täiskasvanueas olevad tudengid enda elu hetkel kirjeldavad?

Millest erineb ülikoolis õppiv noore täiskasvanu elu mitteõppivast noorte täiskasvanute käsituses?

Sissejuhatus

- Uuringu tutvustamine
- Tänamine osalemise eest
- Konfidentsiaalsuse kinnitamine

Küsimuste nimekiri

Kuidas noored mõtestavad täiskasvanuks saamist?

Kes on sinu arvates täiskasvanud inimene?

Mis aspektid täiskasvanut inimest iseloomustavad?

Kuidas noortest täiskasvanutest tudengid hindavad ja kirjeldavad enda elu võrdluses mittetudengist noore täiskasvanuga?

Millist elu võib sinu arvates elada noor täiskasvanu sinu vanuses, kes kõrgkoolis ei käi?

Milllega ta igapäevaelus tegeleda võib?

Milline võib ta sotsiaalne suhtlusring olla, milline on ta vaimne tervis?

Kuidas tudengid enda eluolust praegu räägivad?

Kuidas ise iseloomustad oma elu tudengina?

Mis teeb sulle kõrgkoolis õppides rõõmu?

Mis pigem tekitab keerulisemad emotsioone?

Mida sa sooviksid, et ülikoolis otsustavatel positsioonidel olevad inimesed ja/või ühiskond üldiselt võiks noortes täiskasvanute elust rohkem teada?

Kuidas sa enda arust oled inimesena muutunud võrreldes ülikooli alguse sinuga?

Kuidas sa näed hetkel oma tulevikku viie aasta pärast?

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kerttu Kuku

1. Annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose “Tärgav täiskasvanuiga tudengite perspektiivis”, mille juhendaja on Dagmar Kutsar, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Kerttu Kuku

27.05

